

Leva med björn

SKOGSARBETE I BJÖRNOMRÅDEN

FAKTABLAD FRÅN VILTSCADECENTER 2010:1

VILTSCADE
CENTER

FOTO: STAFFAN WIDSTRAND

När man rör sig i skog och mark i områden med björn är det bra att ha god kunskap om björnar och deras beteenden. På så sätt kan man oftast undvika oönskade möten med björn. Björnar undviker helst kontakt med människor, men ibland inträffar ändå möten. Björnar är inte farliga, men de kan bli farliga under vissa omständigheter.

Naturligtvis finns det många andra typer av olyckor som inträffar oftare än att skogsarbetare blir angripna av björn. Det förhindrar dock inte att vi bör göra vad vi kan för att förhindra även dessa olyckor. Den oro för björnangrepp som många känner kan på sätt och vis vara ett större problem än själva risken för angrepp, eftersom oron upplevs av många fler.

Genom att även inkludera björn då man gör en riskbedömning kan såväl arbetsgivare som enskilda arbetare

både minska risken för olyckor och känna sig tryggare. I detta faktablad finns några enkla råd om hur man kan minska risken för angrepp av björn då man arbetar i skogen.

Brunbjörn i Sverige

Den svenska björnpopulationen uppgick 2008 till ca 3 200 individer enligt en rapport från Skandinaviska björnprojektet 2009. Stammen fortsätter att öka långsamt och kommer så småningom att sprida sig till områden som inte haft björn på mycket länge, vilket också är de nationella målsättningarna i både Sverige och Norge. Idag finns fast förekomst av björn med reproducerande honor i Sverige ner till Värmlands, Dalarnas och Gävleborgs län. I randområdena (Örebro, Västmanlands och Uppsala län) görs varje år observationer av björn. Spridningen söderut i landet går långsamt, eftersom honbjörnar bara utvandrar några mil från det område de är födda i. Hanbjörnar kan däremot vandra mycket långa sträckor.

Björnar är vad man kallar allätare. På våren när de kommit ut ur idet äter de till stor del proteinrik föda som stackmyror, kadaver och slaktrester. När snön har smält undan går björnarna över till gräs och fjolårsbär och på försommaren tar de även älg- och renkalvar. Under hela sommaren äter de mest örter och hästmyror och när bären mognar äter björnarna enorma mängder bär. Sockret i bären omvandlas till en fettreserv som björnarna lever på när de ligger i ide. Eftersom björnar har ett stort energibehov är de ofta sysselsatta med att söka efter mat.

Björnen har ett väl utvecklat luktsinne och kan t ex känna doften av gamla nedgrävda kadaver på över två meters djup. Björnens hörsel är också bättre än människans. Synen däremot är inte särskilt bra. Björnen kan behöva använda alla sina sinnen för att få en bra överblick över en situation den känner sig osäker på.

FOTO: STEINAR WIKAN

FOTO: MAGNUS ELANDER

Möten mellan människa och björn

De allra flesta möten som inträffar mellan björn och människa sker utan dramatik. En grundregel för att ett möte mellan björn och människa inte ska leda till en konflikt är att se till att varken björn eller människa blir överraskade av ett möte. En björn kan känna sig hotad om en människa dyker upp snabbt utan att björnen först har hört eller fått vittring av människan. I sällsynta fall kan det leda till att björnen reagerar med att försvara sig. Det finns två kända händelser i Sverige då skogsarbetare blivit angripna och skadade av björn. En inträffade på försommaren 1986 i Jämtland, då en skogstaxerare råkade komma nära en björnhona med årsungar. Den andra inträffade tidigt på våren 2008, då en röjare plötsligt stod några meter från ett björnide med en ensam björnhona.

FOTO: MAGNUS KRISTOFFERSSON

Situationer som kan leda till konfrontationer mellan björn och människa

Vissa omständigheter kan leda till att en människa kommer väldigt nära in på en björn innan den ger sig av från en plats. Även i dessa situationer är det ytterst ovanligt att björnen blir så trängd att den till slut känner sig tvingad att försvara sig själv eller något annat genom en aggressiv handling.

Matad och tillvand björn

Ju fler gånger ett djur lyckas få tag på mat i människors närhet, desto vanare blir det att röra sig på kort avstånd från människor utan att vara särskilt skyggt. Denna tillvänjning kan leda till att djuret mister sin respekt för människor. En björn som förlorat respekten för människor kan utvecklas till en farlig björn. Matning av björn leder ofta till att björnen måste avlivas.

Hona med årsungar

Björnhonor har en stark instinkt att försvara sina ungar. Om honan blir överraskad skickar hon upp ungarna i ett träd eller till en annan säker plats, samtidigt som hon försöker försvara dem mot någon som kommer för nära. Björnhonan har bra koll på sina ungar och det hör till de yttersta undantagen att en människa råkar hamna mellan honan och ungarna.

Björn vid kadaver

En björn som ligger på ett kadaver eller vid slaktrester kan välja att stanna på platsen eftersom den ogärna vill lämna maten till någon annan. I de allra flesta fall lämnar björnen ett kadaver då en människa närmar sig, men det har hänt att björnar stannat kvar för att försvara maten.

Björn vid idet

Anledningen till att det har skett flera missöden vid iden beror inte på att björnen är särskilt retlig under en viss tid på året. Den har snarare valt att stanna kvar på en plats där den känner sig trygg istället för att gå undan. När människan kommit för nära har den inte haft annat val än rusa ut över personen som står vid idets öppning.

Hundar

Närvaro av hundar kan leda till att björnen uppvisar hotande beteende, men detta är ganska sällsynt. Björnarnas uppmärksamhet och aggression riktas på hunden snarare än på människan.

Skadad björn

Enligt samlade erfarenheter i Skandinavien finns det enbart en situation då björnen kan bli riktigt farlig och det är när den är påskjuten eller skadad på annat sätt. Detta är förstås särskilt viktigt att känna till för dem som överväger att skjuta på en björn eller som gör eftersök på skadade björnar (även efter trafikolyckor).

Vad signalerar björnen med sitt kroppsspråk?

Björnar signalerar tydligt hur störda de känner sig i en situation genom att visa upp olika beteenden som uttrycks i en bestämd ordningsföljd. Dessa signaler minskar risken för slagsmål med andra björnar. När en björn träffar på en människa visar den ofta upp flera olika beteenden för att demonstrera att den känner sig hotad. Vi kan lära oss att förstå björnarnas beteenden och tolka signalerna.

Lär dig läsa björnens kroppsspråk

Nedan beskriver vi hur en björn kan uppleva ett möte med människor, vilka beteenden som uttrycker det och vad beteendena betyder.

Björnen är nyfiken eller osäker

Björnen står upp på bakbenen, står still med nosen lyft och vädrar för att samla in dofter, närmar sig dig med huvudet högt och upprättstående öron eller springer ifrån dig, men återvänder för att kontrollera vem du är.

Björnen försöker få mer information om dig och kan behöva använda flera sinnen för att få en bra överblick över en situation den känner sig osäker på. Dessa beteenden är inte tecken på aggression! Björnen vill bara försäkra sig om att du inte utgör ett hot mot den.

Björnen är stressad

Björnen står eller sitter och gungar med huvudet fram och tillbaka medan den tittar åt ditt håll utan att se direkt på dig. Det här beteendet kan följas av att björnen gäspar, gnyr, dreglar och slår ihop käkarna så att det smäller i tänderna. *Björnen visar att den är störd och orolig av din närvaro.*

Björnen är irriterad

En björn som står och tittar på dig rakt framifrån visar en mer aggressiv hållning än en björn som tittar på dig från sidan eller i en sned vinkel. Björnen slänger med huvudet som förut, men beteendet följs av att den stampar i marken med en eller båda tassarna i din riktning. Den kan också gå fram och tillbaka på platsen. Blir den ännu mer stressad kan den hoppa med frambenen mot en stubbe, tuva eller

FOTO: MAGNUS KRISTOFFERSSON

liknande eller ta ett hopp framåt med benen hårt spända samtidigt som den fortsätter att då och då slänga med huvudet, gäspar, gny och klappa med käkarna. *Det här är tydliga signaler på att björnen uppfattar dig som ett hot och att den vill att du ska försvinna.*

Björnen är aggressiv och hotande

Björnen kan fortfarande visa alla de tidigare beskrivna beteendena, men den tittar direkt på dig. Den kan slå mot träd eller kvistar som en överlagshandling, men det är dig den är irriterad på. *I en sådan här situation har du passerat gränsen för vad björnen tål och hamnat alldeles för nära.*

Om björnen fortsätter att känna

sig hotad kommer den att upphöra med huvudskakandet och ljuden. Kroppen spänns och huvudet sänks. Beteendet följs ofta av en skenattack.

Vid en skenattack gör björnen ett utfall och kommer rusande mot dig. Sedan kan den antingen stanna upp helt nära dig och eventuellt stampa med tassarna i marken eller slå mot en buske, eller bara springa förbi dig på kort avstånd. Detta är mycket obehagligt och det är svårt att bedöma om björnen ska göra en skenattack eller ett verkligt angrepp när den är på väg emot dig. Förmodligen blir många björnar som utför skenangrepp skjutna av jägare som tror att de ska bli anfallna.

FOTO: STEINAR WIKAN

FOTO: JENS KARLSSON

stackar kan vara tecken på att det finns björn i närheten. Korpar och lukt kan vara tecken på att ett kadaver finns i närheten. Björnar tycker mycket om kadaver och om en björn får vittring på ett så kommer den att söka sig dit.

Fråga markägaren om det finns kända åtlar.

Om det finns en aktiv åtel på ett område som t ex ska röjas, bör entreprenören diskutera med markägaren om denna kan flyttas innan arbetet påbörjas.

Om en aktiv åtel eller ett färskt kadaver påträffas under pågående arbete, gör man en bedömning av om den besökts av björn nyligen. Titta framförallt efter spillning, men även andra spårtecken. Hittar man färskta spårtecken efter björn bör markägaren kontaktas för en diskussion om hur situationen ska hanteras. Markera sådana platser på kartan och visa dina kollegor.

Om människa och björn fått syn på varandra lämnar björnen nästan undantagslöst området. Om man har sett en björn som kan antas vara kvar på en yta som t ex ska röjas, så bör det arbetet inte utföras på den ytan samma dag.

Prata och gör ljud så att björnen hör dig!

Björnar har välutvecklade sinnen, men kan ändå överrumplas av någon som rör sig tyst (t ex skogstaxerare) med vinden mot sig. Vid brusande vattendrag finns risken att en björn inte hör dig trots att du gör ljud. Om du känner dig osäker kan du se till att ha sällskap med dig, eftersom flera människor alltid låter mer än en.

Rör dig med vinden så att björnen känner din lukt.

En björn som har fått vittring av dig blir inte överraskad. Se till att röja med vinden i ryggen, så att eventuella björnar har en möjlighet att upptäcka att du kommer.

FOTO: MARCUS ELLSTRÖM

Var uppmärksam på sådant som kan vara ett björnide.

Björnar gräver ofta ut iden i stora, övervuxna myrstackar, men kan också göra "korgiden" eller gräva ut rävgryt och använda som iden. Efter 1 juni har de flesta björnar lämnat sina iden. På hösten tycks de första rejäla snöfallen spela stor roll för när björnarna går i ide.

- Försök att undvika att gå fram till sådant som kan vara ett ide under vår och höst.
- Om du under arbetet skulle träffa på ett ide på våren före 1 juni eller på hösten vid tiden då snön lägger sig bör du backa därifrån och återuppta arbetet senare.
- Om det finns ett aktivt björnide på en yta som t ex ska röjas, bör det arbetet utföras efter 1 juni.
- Om det inte går att ändra tiden för när ett arbete ska utföras på våren eller hösten bör du undvika att gå närmare ett ide än 200 m.

Gör mat och skräp oåtkomliga för björnar.

Björnar har ett välutvecklat luktsinne och allt som doftar kan locka dem. Det är därför viktigt att städa undan matrester och sopor runt en rastkoja eller lägerplats i områden med mycket björn.

ISBN: 978-91-86331-15-3

Hur kan man undvika konfrontationer mellan skogsarbetare och björnar?

Lär dig känna igen spårtecken av björn.

Färskta spår, spillning, rivmärken på trädstammar och upprävdade myr-

VILTSKADE
CENTER

Grimsö Forskningsstation
730 91 Riddarhyttan
Telefon: 0581-920 70,
69 73 35
www.viltskadecenter.se
viltskadecenter@ekol.slu.se

Viltskadecenter är ett serviceorgan för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänheten. Centret arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket. Viltskadecenter bistår bland annat med information om förebyggande åtgärder för att förhindra skador från fredat vilt.

